

ELŻBIETA KRYNICKA

RODZINA JAKO FUNDAMENT KSZTAŁTOWANIA TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ

Rodzina jest przedmiotem uwagi wielu dyscyplin naukowych, organizacji rządowych i pozarządowych. Jest najważniejszą komórką społeczną, gdyż to zazwyczaj właśnie w społeczności rodzinnej człowiek przychodzi na świat, wychowuje się, dorasta, by w końcu założyć własną rodzinę. Wspólnota rodzinna, budowana na wzajemnym zaufaniu małżonków i pozytywnych odniesieniach w relacji rodzice–dzieci, staje się fundamentem, na którym można budować proces wychowania, który jest podstawowym celem i pierwszorzędnym zadaniem rodziny. Rodzina pojmowana jako obecność i udział obojga rodziców w procesie wychowania, a także jakość wzajemnych stosunków małżeńskich wyznacza rozwój dziecka i kształtuje jego poczucie tożsamości¹. Zadaniem rodziny jest kształtowanie osobowości swych członków w taki sposób, by mogli oni spełniać między innymi swoje funkcje socjalizacyjne, które polegają na przekazywaniu im wartości kulturowych, kształtowaniu relacji z innymi ludźmi, umiejętności życia w społeczeństwie². Istotnego znaczenia nabierają w realizacji tego zadania wzajemne stosunki między rodzicami, a tym samym ich oddziaływanie na poszczególne sfery życia rodziny. Jedną ze sfer ściśle połączoną z życiem rodziny jest tożsamość jednostkowa, która wiąże się z poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie „kim jestem?”, która dotyczy relacji z samym sobą i z innymi ludźmi.

Mgr ELŻBIETA KRYNICKA – doktorantka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Instytucie Pedagogiki; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: elzbietakrynicka@tlen.pl

¹ JAN PAWEŁ II, *Pielgrzymki do ojczyzny. Przemówienia i homilie*, Kraków: Znak 2005, s. 323.

² F. ADAMSKI, *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków: Wyd. UJ 2002, s. 29.

TOŻSAMOŚĆ, NARÓD, TOŻSAMOŚĆ NARODOWA

Tożsamość to pojęcie bardzo ważne w badaniach dotyczących więzi społecznych, zwłaszcza rodzinnych, ale także problematyki mniejszości narodowych, grup żyjących na pograniczach. Kwestie te łączą się ze sobą na gruncie problematyki wychowania w rodzinach mniejszości narodowych, żyjących na pograniczach, czy w końcu w rodzinach mieszanych narodowościowo. Choć od czasów Eriksona problematyka tożsamości ulegała stopniowej ewolucji, to badacze prawie zgodnie nadal uznają, że ukształtowana tożsamość pozwala na tworzenie bliskich związków, daje poczucie własnej odrębności, spójności i jasności co do tego, kim jestem. Poczucie tożsamości kształtuje się w ciągu całego życia, choć głównym okresem jej formowania się jest dorastanie³. Jedynie jednostka o prawidłowo ustalonej tożsamości jest w stanie kształtować pożądane postawy wobec odmienności, zwłaszcza w jej wymiarze kulturowym, wspólnotowym. Wspólnotami kulturowymi są wspólnoty lokalna i regionalna, ale także narodowa czy kontynentalna – np. europejska. W każdym z tych wymiarów budowanie tożsamości musi odbywać się z uwzględnieniem specyfiki grupy, w odniesieniu do której kształtuje się tożsamość. Tożsamość grupowa zawsze konstruowana jest ze świadomością istnienia innej grupy⁴.

Jedną z najważniejszych, choć w dzisiejszych czasach również zagrożonych niezrozumieniem co do jej społecznego znaczenia i deprecjonowaniem tego znaczenia grup, w odniesieniu do której kształtuje się tożsamość jednostki, jest naród. Źródła encyklopedyczne definiują naród jako „zbiorowość ludzi, wyróżniającą się wspólną świadomością narodową, czyli poczuciem przynależności do wspólnoty definiowanej aktualnie jako naród. Stanowi przede wszystkim wspólnotę idei i emocji, toteż pierwszym warunkiem jego ukształtowania się jest istnienie jednej lub wielu ideologii narodowych, tj. takich, których celem jest mobilizacja możliwie dużej części populacji, uznanej za naród, do obrony jego interesów”⁵. Atrybutami narodu są wspólna dla tworzących go jednostek przeszłość historyczna oraz swoista kultura narodo-

³ D. KARAŚ, M. KŁYM, J. CIECIUCH, *Eudajmonistyczny dobrostan psychiczny a kształtowanie poczucia tożsamości w sferze edukacyjnej i zawodowej*, „Psychologia Rozwojowa” 2013, nr 1, s. 88-89.

⁴ P. ROTUSKA, *Polak czy Europejczyk? – polska tożsamość narodowa a tożsamość europejska w dobie jednoczącej się Europy. Próba analizy zależności* (http://uniaeuropejska.org/wp-content/uploads/2011/11/polak_czy_europejczyk.pdf [dostęp: 20.01.2017 r.]).

⁵ *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/narod.html> [dostęp: 20.01.2017].

wa, która stanowi zazwyczaj przedmiot dumy i znak rozpoznawczy danego narodu. Jan Paweł II w książce *Pamięć i tożsamość* nie tylko jako głowa Kościoła katolickiego, ale też jako wybitny humanista i myśliciel uściśla znaczenie pojęcia narodu: „naród oznacza tę społeczność, która znajduje swoją ojczyznę w określonym miejscu świata i która wyróżnia się wśród innych własną kulturą”⁶. Cytowany autor sięga do etymologii słowa „naród” i pisze: „W języku polskim – ale nie tylko – termin *naród* pochodzi od słów *ród, ojczyzna* natomiast ma swoje korzenie w słowie *ojciec*. Ojciec jest tym, który wraz z matką daje życie nowej istocie ludzkiej. Ze zrodzeniem przez ojca i matkę wiąże się pojęcie ojcowizny, które stanowi tło dla terminu ojczyzna. Również słowo *naród* z punktu widzenia etymologii jest związane z rodzeniem”⁷. Wspólnota narodu nawiązuje w swojej istocie do wspólnoty rodziny, a zatem spełnia wobec jednostki analogiczną funkcję „rodzenia”, kształtowania tożsamości swoich członków, aczkolwiek w innych albo poszerzonych jej aspektach.

Tożsamość narodowa najczęściej definiowana jest jako poczucie swoistości i odrębności wobec innych narodów, wyrażające się w historii, symbolach i barwach narodowych, języku, świadomości pochodzenia, w więzach krwi, dziedzictwie kulturowym, terytorium⁸. Edmund Wnuk-Lipiński wyjaśnia, że „tożsamość narodowa to definiowanie i interpretowanie siebie w kategoriach większej wspólnoty, która ma cechy narodu”. Sam naród może być ujmowany jako wspólnota polityczna, kulturowa, etniczna, które to wspólnoty nie potrzebują państwa, aby istnieć i trwać⁹. Tożsamość narodowa często wiąże się z dumą z faktu przynależności do danego narodu. Duma ta, kształtowana w łączności z postawą krytycyzmu wobec niedoskonałości (wad) narodu, jest ważną częścią składową tożsamości „ja”. Odwoływanie się w procesach wychowawczych do zbiorowej tożsamości powinno zatem prowadzić do działań, które nie wykorzeniają samoświadomości narodowej.

W procesie kształtowania tożsamości narodowej jednostki (zwłaszcza w jego pierwszym okresie) głównymi podmiotami są członkowie rodzin tacy, jak: rodzice, dziadkowie, dorośli z dalszej rodziny, którzy przekazują „następnym

⁶ JAN PAWEŁ II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków: Znak 2005, s. 74.

⁷ Tamże, s. 74-75.

⁸ S. WÓJCIK, *Kształtowanie się tożsamości narodowej chłopów polskich*, w: *Tożsamość polska w odmiennych kontekstach*, red. L. Dyczewski, D. Wadowski, Lublin: Wyd. KUL 2009, s. 333.

⁹ E. WNUK-LIPIŃSKI, *Świat międzyepoki. Globalizacja, demokracja, państwo narodowe*, Kraków: Instytut Wydawniczy Znak 2004, s. 215-218.

pokoleniom wartości i wierzenia, normy i wzory zachowań, postawy”¹⁰. Ważnym elementem tożsamości narodowej jest pamięć historyczna, która może być pomostem łączącym kolejne pokolenia. Rolę świadomości historycznej w kształtowaniu procesu rozwojowego narodu akcentował prymas Stefan Wyszyński: „Naród bez dziejów jest narodem ubogim; który ma swoje dzieje i te dzieje szanuje, jest narodem, który wierzy w swoją przyszłość”¹¹. Jan Paweł II niejako ilustruje słowa prymasa poprzez odniesienie ich treści do własnego życia i życia narodu polskiego, pisząc: „Jestem synem narodu, który przetrwał najstraszliwsze doświadczenia dziejów, którego wielokrotnie sąsiedzi skazywali na śmierć – a on pozostał przy życiu i pozostał sobą. Zachował własną tożsamość i zachował pośród rozbiorów i okupacji własną suwerenność jako naród – nie biorąc za podstawę przetrwania jakichkolwiek innych środków fizycznej potęgi jak tylko własna kultura, która okazała się w tym przypadku potęgą większą od tamtych potęg. I dlatego też to, co tutaj mówię o prawach narodu wyrosłych z podwalin kultury i zmierzających ku przyszłości, nie jest echem żadnego nacjonalizmu, ale pozostaje trwałym elementem ludzkiego doświadczenia i humanistycznych perspektyw człowieka”¹². Wypowiedź ta dostarcza argumentów na to, że kształtowanie tożsamości narodowej jednostki umacniać może nie tylko jej poczucie wartości, ale może służyć budowaniu konstruktywnych relacji z innymi ludźmi tej samej narodowości oraz przedstawicielami innych narodów. Dzieje się tak, gdy wychowawcy wydobywają z bogactwa kultury narodowej te treści, które otwierają człowieka na człowieka, czyniąc każdego tak samo ważnym i wartościowym (niezależnie od przynależności narodowej czy przynależności do jakiegokolwiek innej wspólnoty).

Same hasła „naród”, „poczucie narodowe”, „patriotyzm”, „ojczyzna” budzą we współczesnych dyskusjach filozoficznych, politycznych, społecznych, wiele emocji, co jest spowodowane niejako automatycznym wiązaniem tych kategorii z innymi (naznaczonymi pejoratywnie), takimi jak nacjonalizm, przemoc, gra polityczna. Tymczasem prawidłowo rozwijająca się tożsamość narodowa poszczególnych osób tworzących naród wyraża się świadomością

¹⁰ M. SZYSZKA, *Więzi rodzinne czynnikiem wspomagającym kształtowanie tożsamości narodowej*, w: *Tożsamość polska*, s. 440.

¹¹ S. KOWALCZYK, *Elementy polskiej tożsamości w procesie przemian*. w: *Tożsamość polska*, s. 146, 148.

¹² JAN PAWEŁ II, *Pamięć i tożsamość*, s. 89-90.

wspólnoty, walorów dziejów i kultury narodu, chęcią ich współtworzenia, a nawet gotowością poniesienia ofiary w sytuacji zagrożenia bytu narodu.

PIELĘGNOWANIE TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ W RODZINIE

W procesie kształtowania się tożsamości jednostki znaczącą rolę odgrywają rodzice, co zgodnie potwierdzają tacy badacze, jak znany powszechnie Erik Erikson czy w Polsce: Teresa Rostowska, Maria Tyszkowa, Lucyna Teresa Bakiera, Anna Kotlarska-Michalska i wielu innych. Prawidłowe kształtowanie się tożsamości zdeterminowane jest właściwym przebiegiem procesów integralności, stałości, odrębności, mającej swój początek w rodzinie¹³. Szczególnie dzieci i młodzież, przeżywając okres kształtowania się własnej tożsamości, wywodząc się jednocześnie z różnych środowisk etnicznych, kulturowych i narodowych, potrzebują wsparcia w zakresie kształtowania umiejętności społecznych. Według Eriksona poczucie tożsamości kształtuje się w ciągu całego życia, ale krytycznym dla jego rozwoju okresem jest właśnie czas dorastania. Adolescencja stanowi stadium kryzysu tożsamości. Jednak kształtowanie się poczucia tożsamości ani się wtedy nie zaczyna, ani nie kończy. Erikson podkreśla, że może ono (owo poczucie) być tracone i odzyskiwane również w okresie dorosłości, ale w okresie adolescencji wypracowywane są metody jego wzmacniania i przywracania¹⁴. Stąd właśnie rodzice – jako wychowawcy stale jeszcze obecni w życiu potomstwa – w okresie intensywnego kształtowania tożsamości „ja”, jak również tożsamości narodowej swoich dzieci mają szczególne zadanie do zrealizowania, decydując o sposobie i przejawach egzystencji całej rodziny.

W tradycji europejskiej rodzinę zwykło się określać jako wspólnotę osób, grupę podstawową dla każdego społeczeństwa, miejsce przekazywania życia i kultury życia, która ma decydujące znaczenie w kształtowaniu osobowości społecznej człowieka. Przywoływany tu już prymas Wyszyński, któremu bliskie były nauki społeczne, a jeszcze bardziej kwestia realnej dynamiki społeczeństwa – związków pomiędzy poszczególnymi podmiotami życia społecznego, często w swych wypowiedziach wskazywał na społeczny i narodowy

¹³ B. HARWAS-NAPIERAŁA, *Rodzina w kontekście współczesnych zagrożeń*, w: *Rozwojowe i wychowawcze aspekty życia rodzinnego*, red. T. Rostowska, A. Jarmołowska, Warszawa: Wyd. Difin 2010, s. 12.

¹⁴ D. KARAŚ, M. KŁYM, J. CIECIUCH, *Eudajmonistyczny dobrostan psychiczny*, s. 88.

aspekt rodziny – „dla narodu życie ludzkie staje się błogosławieństwem, głównie dlatego, że żywotność nowych rodzin jest obfitością potoków, które złożą się na wartki prąd życia narodowego”¹⁵. Rodzina, naród i religia należą do wartości, które tworzą fundamenty polskiej tożsamości kulturowej¹⁶. Dziecko, biorąc przykład z rodziców (w okresie adolescencji – mając do nich krytyczne odniesienie), którzy są dumni z historii narodu, z symboli narodowych, dając temu wyraz na przykład poprzez wywieszanie flagi podczas świąt narodowych, którzy biorą udział w wyborach, wyrażają szacunek dla tradycji religijnych upowszechnionych przez naród, otrzymuje „materiał” do budowania własnej tożsamości w odniesieniu do wspólnoty narodu, do jego kultury.

Dziedzictwo kulturowe, które rodzice ukazują dzieciom swoimi zachowaniami, daje podstawy do kształtowania „poczucia zakorzenienia w kulturze”. Pisząc o jego znaczeniu w budowaniu tożsamości młodych Polaków, Izabela Kiwak stwierdza: „poczucie zakorzenienia w kulturze jest podstawą kształtowania własnego *ego*, własnej podmiotowości, polskości, europejskości. Daje poczucie integralności w świecie i ze światem, uwrażliwia na odmienność innych kultur, wzbogaca osobowość. Dla człowieka wykorzenionego wszystkie kultury są jednakowo obce i obojętne”¹⁷. Stąd rodzi się pytanie: Czy nie będą dla człowieka wykorzenionego z kultury narodowej również obcy i obojętni konkretni członkowie własnej wspólnoty narodowej, a także członkowie wspólnot innych narodów?

Dziś rodzina, pomimo licznych zmian w jej modelu, wielu kryzysów, nadal zajmuje szczególne miejsce w życiu społecznym, w systemie wartości, odgrywa specyficzną rolę w kształtowaniu tożsamości narodowej młodych ludzi. Kształtowanie tożsamości narodowej w rodzinie decyduje często o miejscu zamieszkania, jakości i częstotliwości kontaktów emocjonalnych z rodakami, pielęgnowanych wartościach kulturowo-duchowych oraz miejscu zawodowej aktywności poszczególnych członków rodziny.

Dziś kształtowanie tożsamości narodowej w rodzinie jest utrudnione poprzez takie zjawiska kulturowe, jak: globalizacja, kult indywidualizacji, konsumpcjonizm, migracje itd. Swoistym „laboratorium testowania” możliwości wychowania, mającego na uwadze kształtowanie tożsamości narodowej, jest

¹⁵ S. WYSZYŃSKI, *W światłach tysiąclecia*, Kraków: Znak 1981, s. 139.

¹⁶ W. ŚWIĄTKIEWICZ, *Fasada narodowej tożsamości w mozaice spękań*, w: *Tożsamość polska*, s. 140.

¹⁷ I. KIWAK, *Tożsamość a sposoby zakorzenienia w kulturze*, w: *Tożsamość polska*, s. 21.

życie rodzin na pograniczach, a także rodzin mieszanych narodowościowo, takich jak na przykład rodziny polsko-litewskie.

RODZINY POLSKO-LITEWSKIE JAKO MIEJSCE KSZTAŁTOWANIA TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ MŁODYCH POKOLEŃ

W procesie wychowawczym rodzina powinna dawać poczucie przynależności do wspólnoty, przekazywać wartości, wzory zachowań i starać się przekazać młodemu pokoleniu wszystko to, co decyduje o tożsamości danego narodu. Rodziny polsko-litewskie w Polsce zamieszkują na północnych terenach województwa podlaskiego. Największe zasiedlenie Litwinów znajduje się na terenie powiatu sejneńskiego, gminy Puńsk, gminy Sejny. Narodowość litewską podczas przeprowadzonego w 2011 r. *Narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań zadeklarowało 7374* obywateli polskich, w tym w województwie podlaskim – 4867 osób według spisu z 2002 r.¹⁸ Rodziny polsko-litewskie pamiętają o kształtowaniu tożsamości narodowej dzieci, kładąc nacisk na naukę języka ojczystego w szkołach, do których uczęszczają ich dzieci. Język jest jednym z ważniejszych składników tożsamości. Według danych ze spisu powszechnego w roku szkolnym 2012/2013 języka litewskiego jako ojczystego uczyło się w 19 placówkach 683 uczniów. Szkoły mniejszości litewskiej stanowią przykład determinacji ludności w dążeniu do odrębności narodowej. W wyniku tego udział Litwinów stanowiących około 1,5-2% ludności niepolskiej, jak podaje Sobecki za Cezarym Żołędowskim, wynosił w szkolnictwie narodowościowym 11%, w tym w szkołach z niepolskim językiem nauczania aż 69%. W szkołach o charakterze etnicznym uczyła się przeszło połowa dzieci litewskich (na Sejneńszczyźnie 70,7%), podczas gdy w przypadku innych narodowości było to od kilku do kilkunastu procent¹⁹. Rodziny polsko-litewskie dbają o dwujęzyczne tablice, zachowanie języka i tożsamości narodowej jako niezbywalne prawo mniejszości, zwłaszcza na pograniczach.

¹⁸ *Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*, <http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#litwini> [dostęp: 14.02.2017].

¹⁹ M. SOBECKI, *Funkcja etniczno-kulturowa szkół mniejszości narodowych*, Białystok: Trans Humana 1997, s. 22.

Dzieje Polski i Litwy pokazują, jaka jest rola przemian społeczno-kulturowych, wojen i sojuszy, w budowaniu tożsamości narodowej. Silny związek człowieka z własną społecznością i kulturą narodową, powstałą na bazie systemu kulturowo-społecznego, mobilizuje oba narody do dyskusji na temat narodowości wielkich ludzi z przeszłości, znaczących zarówno dla narodu polskiego, jak i litewskiego. Z tej perspektywy często szuka się odpowiedzi na pytania, jakiej narodowości był Adam Mickiewicz, skoro pisał: *Litwo, Ojczyzno moja*, rozumiane przez Litwinów jako deklaracja przynależności narodowej. W ramach dialogu i bardziej zaciętych dyskusji pomiędzy Polakami i Litwinami próbuje się określić przynależność narodową poety, a tym samym przynależność kulturową jego utworów poetyckich. Dyskusje nad przynależnością narodową toczą się do dziś wokół takich znanych postaci, jak: Tadeusz Kościuszko, Emilia Plater, Gabriel Narutowicz, Józef Piłsudski czy Czesław Miłosz, gdyż „od chwili, gdy aspirujemy do samookreślenia, pojawia się potencjalna niezgodność między istnieniem, do którego pretendujemy, a istnieniem, które inni gotowi są nam przyznać. Jest to przestrzeń uznania, o które się dopominamy, ale którego inni mogą nam odmówić”²⁰. Znamienite postacie świata nauki, polityki, urodzeni na Litwie, działający w Polsce lub dla Polski, nie odcinający się od swoich korzeni, powodują ożywione dyskusje w obu krajach. Wiele wskazuje na to, iż współczesne narody muszą wytworzyć wspólnotową międzynarodową tożsamość. Jak pokazują wymienione przykłady Polski i Litwy, nie mogą się one samookreślać jedynie w odniesieniu do swoich członków. Przynależność narodową, w odniesieniu do historycznych relacji można określić bowiem jako „podobny sposób rozumienia, przeżywania, zachowania i działania członków zbiorowości społecznej w ramach aktualnie żyjącego pokolenia, jak też w ciągu wielu pokoleń”²¹.

Kilka wieków wspólnego życia politycznego i kulturalnego tak bardzo związało narody Polski i Litwy, że często trudno określić, jakiego pochodzenia, jest człowiek, który wniósł pokaźny dorobek do jednej czy drugiej kultury lub nauki jednego czy drugiego kraju. Na przestrzeni ostatnich wieków historia obu narodów byłaby niepełna bez takich nazwisk, jak: Ignacy Kra-

²⁰ CH. TAYLOR, *Źródła współczesnej tożsamości*, w: *Tożsamość w czasach zmiany. Rozmowy w Castel Gandolfo*, red. K. Michalski, Warszawa-Kraków: Znak 1995, s. 1.

²¹ M. SZYSZKA, *Więzi rodzinne*, s. 440.

szewski, Teodor Narbutt, Adam Mickiewicz, Ignacy Massalski, Michał Romer, Oskar Miłosz, Czesław Miłosz, Jerzy Giedroyc i wielu innych²².

ZAKOŃCZENIE

Nieodzownym elementem rozpatrywania przynależności narodowej jest uwzględnianie historii obu narodów, które, jak wiadomo, w latach 1569-1795 nie istniały samodzielnie jako Polska czy Litwa, lecz jako Rzeczpospolita Obojga Narodów, złożona z Korony Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego, zjednoczonych na mocy Unii Lubelskiej. W okresie Rzeczpospolitej Obojga Narodów do klasy politycznej państwa zaliczała się szlachta charakteryzująca się różnym pochodzeniem etnicznym.

Dobra kulturowe, będące wytworem znamienitych artystów, badaczy, bohaterów, nadają państwu charakter narodowy i państwowy. Bogdan Nawroczyński zalecał, by wychowanie narodu nie kończyło się na wyborze przedmiotów nauczania, ale by każde społeczeństwo czerpało inspiracje z zewnątrz, ubogacało nią swoją twórczość, a następnie oddawało swoje dzieła ludzkości, jednocześnie nie zamykając się we własnej tradycji narodowej, nie odrzucając tego, co odmienne, obce²³. Z tego płynie wniosek, że młodzież należy kształcić zarówno na tradycji narodowej, jak i na dobrach stanowiących wspólną własność wszystkich narodów.

Jednym z największych problemów, z którym spotykają się rodziny polsko-litewskie, są spory o historię, politykę lub inne wątki dotyczące stosunków polsko-litewskich. Zadaniem rodzin polsko-litewskich jest zatem takie pielęgnowanie symboli narodowych i krzewienie kultury, by młodzi nie ztratili poczucia własnej tożsamości narodowej, ale cenili również narodową odmiennność.

Silny związek człowieka z narodową tradycją daje mu poczucie własnej osobowej tożsamości, spójności i podmiotowości. Jednocześnie tożsamość narodowa pozwala mu sprawniej poruszać się po nowej rzeczywistości, zachowując zwarty system wartości na gruncie ekonomicznym, politycznym

²² G. ÈESNYS, *Związki antropologiczne pomiędzy litwinami i polakami* (Julian Talko-Hrynciewicz), Šakiai: UAB Arxbaltica 2006, s. 137.

²³ B. NAWROCZYŃSKI, *Dzieła wybrane*, w: J. GAJDA, *Pedagogika kultury w zarysie*, Kraków: Wyd. Impuls 2006, s. 264.

i kulturowym społeczeństwa²⁴. Współcześnie przemiany, jakie zachodzą w rodzinie, należy analizować w kontekście zmian zachodzących w społeczeństwie, które swoją przyszłość powinno upatrywać w prawidłowym funkcjonowaniu rodziny i tworzeniu sprzyjających warunków do jej rozwoju. Jan Paweł II podkreśla, że „przyszłość wiedzie przez rodzinę”, tym samym poczucie jedności ze swoją kulturą tworzy się dzięki kultywowaniu zachowań i wartości, które przejmujemy po swoich rodzicach, dziadkach i innych znaczących w naszym życiu osobach²⁵. Rodzina i społeczność narodowa z jednej strony uzupełniają się, splatają się ze sobą, z drugiej zaś wyróżniają się autonomią, odrębnością, choć nadal pozostają wspólnotami, dzięki którym młody człowiek buduje swoją tożsamość.

BIBLIOGRAFIA

- ADAMSKI F., Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego 2002.
- BOKSZAŃSKI Z., Tożsamości zbiorowe, Warszawa: PWN 2006.
- ÈESNYS G., Związki antropologiczne pomiędzy litwinami i polakami (Julian Talko-Hryncewicz), Šakiai: UAB Arxbaltica 2006.
- GIDDENS A., Socjologia, Warszawa: PWN 2004.
- HARWAS-NAPIERAŁA B., Rodzina w kontekście współczesnych zagrożeń, w: Rozwojowe i wychowawcze aspekty życia rodzinnego, red. T. Rostowska, A. Jarmołowska, Warszawa: Wyd. Difin 2010, s. 11-21.
- <http://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/naród.html> [dostęp: 20.01.2017].
- http://uniaieuropejska.org/wp-content/uploads/2011/11/polak_czy_europejczyk.pdf [dostęp: 20.01.2017].
- <http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#litwini> [dostęp: 14.02.2017].
- JAN PAWEŁ II, Pamięć i tożsamość, Kraków: Znak 2005.
- JAN PAWEŁ II, Pielgrzymki do ojczyzny. Przemówienia i homilie, Kraków: Znak 2005.

²⁴ H. SKOROWSKI, *Narodowa tożsamość elementem zakorzenienia w Europie, Tożsamość polska*, s. 126.

²⁵ M. RĘKOSIEWICZ, *W drodze do dorosłości. Tożsamość osób z niepełnosprawnością intelektualną*, Wielichowo: Wyd. TIPI 2012, s. 17.

- KARAŚ D., KŁYM M., CIECIUCH J., Eudajmonistyczny dobrostan psychiczny a kształtowanie poczucia tożsamości w sferze edukacyjnej i zawodowej, „Psychologia Rozwojowa” 2013, nr 1, s. 87-101.
- KIWAK I., Tożsamość a sposoby zakorzenienia w kulturze, w: Tożsamość polska w odmiennych kontekstach, red. L. Dyczewski, D. Wadowski, Lublin: Wyd. KUL 2009, s. 19-26.
- NIKITOROWICZ J., Kreowanie tożsamości dziecka, Gdańsk: Gdańskie Wyd. Psychologiczne 2005.
- POLNIK-KLAJN A., POLNIK E., Rozważania o rodzinie jako specyficznym środowisku wychowawczych oddziaływań interpersonalnych, w: Rodzina. Historia i współczesność. Studium monograficzne, red. W. Korzeniowska, U. Szuścik, Kraków: OW „Impuls” 2006, s. 357-361.
- RĘKOSIEWICZ M., W drodze do dorosłości. Tożsamość osób z niepełnosprawnością intelektualną, Wielichowo: Wyd. TIPI 2012.
- SKOROWSKI H., Narodowa tożsamość elementem zakorzenienia w Europie, w: Tożsamość polska w odmiennych kontekstach, red. L. Dyczewski, D. Wadowski, Lublin: Wyd. KUL 2009, s. 113-127.
- SZYSZKA M., Więzy rodzinne czynnikiem wspomagającym kształtowanie tożsamości narodowej, w: Tożsamość polska w odmiennych kontekstach, red. L. Dyczewski, D. Wadowski, Lublin: Wyd. KUL 2009, s. 439-451.
- ŚWIĄTKIEWICZ W., Fasada narodowej tożsamości w mozaice spękań, w: Tożsamość polska w odmiennych kontekstach, red. L. Dyczewski, D. Wadowski, Lublin: Wyd. KUL 2009, s. 129-140.
- TAYLOR CH., Źródła współczesnej tożsamości, w: Tożsamość w czasach zmiany. Rozmowy w Castel Gandolfo, red. K. Michalski, Warszawa-Kraków: Znak 1995, s. 9-21.
- WNUK-LIPIŃSKI E., Świat międzyepoki. Globalizacja, demokracja, państwo narodowe, Kraków: Instytut Wydawniczy Znak 2004.
- WÓJCIK S., Kształtowanie się tożsamości narodowej chłopów polskich, w: Tożsamość polska w odmiennych kontekstach, red. L. Dyczewski, D. Wadowski, Lublin: Wyd. KUL 2009, s. 331-345.
- WYSZYŃSKI S., W światłach tysiąclecia, Kraków: Znak 1981.

RODZINA JAKO FUNDAMENT
KSZTAŁTOWANIA TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ

S t r e s z c z e n i e

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie kategorii tożsamości narodowej jako tej, która kształtowana jest w pierwszej, najważniejszej społeczności wychowującej, jaką jest rodzina. Nastawienie badaczy szukających odpowiedzi na pytanie „Kim jesteśmy?” i dociekających struktury tożsamości stało się kluczowe dla poznania w naukach społecznych. Tożsamość

stanowi problem egzystencjalny, stąd zasadne jest przybliżenie znaczenia rodziny w procesie kształtowania tożsamości narodowej w warunkach towarzyszących jej przemian społeczno-kulturowych.

Słowa kluczowe: tożsamość; naród; tożsamość narodowa; rodzina; przemiany społeczno-kulturowe.

FAMILY AS A FOUNDATION OF THE NATIONAL IDENTITY FORMATION

S u m m a r y

The purpose of this article is to introduce a category of identity, including a national identity which is formed in the first instance in the most important institution – a family.

An attitude of the researchers who investigate the structure of identity, and those who search for an answer to the question: “Who are we?” has become crucial to a cognition in social sciences. Identity is an existential problem therefore it is relevant to introduce the value of a family affected by a socio-cultural transition in shaping the national identity.

Key words: identity; nation; national identity; family; socio-cultural transitions.